

**HAUT-COMMISSARIAT
DE LA RÉPUBLIQUE
EN POLYNÉSIE FRANÇAISE**

*Liberté
Égalité
Fraternité*

‘ōrerora’a a te Tomitera teitei

27.04.2020

Nohora’a a te Tomitera teitei i Pape’ete

E mana tā te parau

E te mau taea’e, e te mau tuahine, ‘Ia ora na

Te 9 no ‘ēperēra, Ua ha’amau māua te Peretiteni o te hau fenua i te tahi mau fa’anahora’a i Porinetia Farāni no te pāruru i te ta’ato’a i teie tau fifi.

Te 17 no ‘ēperēra, ia hi’o ana’e hia te nu’ura’a o teie ma’i i roto i te mau ta’amotu , ua fa’aoti mātou e fa’atano i teie ture ‘ōpanipanira’a no teie mau motu, maori ra te motu no Mo’orea e no Tahiti nei.

Na mua e ha’amata ai i teie vauvaura’a mana’o, te fa’aara hia mai nei ē, te vai ra hō’ē ta’ata hau i ma’i hia. E ma’i no rāpae mai. Mai tei mātau hia, te vai ra hō’ē hi’opo’ara’a no te ha’apāpū ē, e vai ‘ōpanipani ihoa teie ta’ata ma’i.

E aha ho’i te huru io tātou i teie nei ?

Ua ha’amau te Peretiteni o te hau Repūpirita i te tahi mau fa’anahora’a no te ta’ato’a o te Hau Metua. E fa’anahora’a teie, tei fa’atano hia i ni’a i te pararera’a o teie ma’i i te Fenua Farāni. No reira, no te ‘aro pāpū i mua i te pararera’a o teie ma’i, ua fa’ata’a

**HAUT-COMMISSARIAT
DE LA RÉPUBLIQUE
EN POLYNÉSIE FRANÇAISE**

*Liberté
Égalité
Fraternité*

te Peretiteni o te Hau Metua e horo'a te mana i te mau ti'a a te Hau metua tata'itahi, ia te fa'aterera'a fenua, no te mā'iti i te mau rāve'a e tano i te huru terera'a o teie ma'i i roto i tōna fenua.

‘Oia mau, mea ta’a’ē te pararera’a o te ma’i i Porinetia nei.

‘Aore roa atu tātou i tae i te fāito e ‘ite hia nei i te Fenua Farāni.

Inaha, ua tauto’o mātou no te ha’amau i te mau fa’ahepora’a tano no Porinetia Farāni.

Mai te ha’amatara’a, tā mātou fā mātāmua, o tei tāpe’a te pararera’a o te ma’i i Tahiti e te ārai i te tupura’a o teie ma’i i roto i te mau ta’amotu.

No te reira tumu, Ua fa’aoti mātou e ha’amau i teie mau fa’ahepora’a ‘oi’oi no te ārai i te pararera’a o teie ma’i io tātou nei. ‘Oia ho’i, ua vai fifi noa ra te mau Fenua ato’a o te ao nei: no rāpae mai te mau ma’i mātāmua, ē i muri mai, e nehenehe e pe’e hia i ni’a te mau ta’ata no ‘u nei mai te peu ē, ‘aore e hi’opo’ara’a / e fa’ahepora’a pāpū E tupu ia hō’ē pararera’a ma’i rahi.

Ua tāpe’a mātou i te mau tomora’a o te mau pahī rātere mai te 11 no māti, te mau manureva, e te tā’ati haerera’a a te ta’ata no te ha’amau i te ‘āerera’a o teie vi’ivi’i.

Ua manuia teie perera’a !

Ua manuia teie fa’anahora’a no te mea ē, ua ha’apa’o maita’i tātou pauroa i te mau fa’ahepora’a mai tā te mau ‘aivāna’a no te pae o te ma’i i fa’ahiti.

Ua manuia tātou no te mea ua ‘āpiti mai te mau tavana, te mau ti’a no te pae o te fa’aravaira’a faufa’a turuuta’a, te mau fa’atere taiete e te mau ‘ona.

**HAUT-COMMISSARIAT
DE LA RÉPUBLIQUE
EN POLYNÉSIE FRANÇAISE**

*Liberté
Égalité
Fraternité*

Terā rā, ua manuia teie fa’anahora’a no te mea ē, ua fa’atura te nuna’a i te mau fa’ahopora’a ma te ‘o’omo i te mau pāruru, te fa’aāteara’a, te ‘ōpanipanira’a e te tāpe’ara’a i te tā’ati haerera’a.

E ō tātou pauroa i roto i teie tau ‘ati. E ua ta’a maita’i ia ‘outou e ‘arora’a ‘āmui tei ‘ani hia nei no te pāruru ia tātou tata’itahi. No te reira, ua tae tātou i teie mahana i ni’a i te hō’ē fāito ‘āpī.

Te hina’aro nei māua e te Peretiteni e ha’amāuruuru i te ta’ato’a o te nuna’a no te tauto’o ‘āmuira’a i mua i teie fifi. Māuruuru ia ‘outou.

Mai tā te Fa’atere hau no te ea, te taote Raynal, i fa’ahiti, ua tā’ōti’a hia te pararera’a o te ma’i.

‘Oia ho’i, mai te hope’a o te ava’e no māti, ua ‘ite hia hō’ē mara’ara’a ha’iha’i o te mau ta’ata i ro’o hia i teie ma’i. E ta’ata ma’i no rāpae mai e tō rātou mau ta’ata piri. Ua fa’aiti te fāito ‘o te mau ta’ata i tupu hia i teie ma’i i te ‘āerera’a o teie vi’ivi’i i roto i te ‘utuāfare ma te fa’atura i te ‘ōpanipanira’a. Te hina’aro nei au e fa’atae i tō’u tāpa’o aroha i te ta’ato’a o teie mau ta’ata tei ora i teie nei.

‘Oia ato’a, ua tāpa’o hia i teie 15 mahana i ma’iri, e toru noa ma’i ‘āpī (ma’i no rāpae mai), noa atu te fa’arahira’a o te mau hi’opo’ara’a (150 hi’opo’ara’a i te mahana hō’ē). Inaha, ia rave hia te mau 58 ta’ata ma’i, e piti ana’e tei tāpe’a hia i te fare ma’i.

I teie taime, ‘aita i ‘ite hia te tahi pararera’a o te ma’i i Porinetia Farani, ‘aita ato’a te

**HAUT-COMMISSARIAT
DE LA RÉPUBLIQUE
EN POLYNÉSIE FRANÇAISE**

*Liberté
Égalité
Fraternité*

ta'ata e pe'e hia e teie ma'i, mai te peu e fa'atū'ati hia ia te tahi mau fenua o te ao nei e te tahi ato'a Fenua o te Ara Moana. Ua maumau te pararera'a o te ma'i.

Ua tāpe'a e ua fa'arahi hia te fāito o te ta'ata tā te fare ma'i e nehenehe e fa'ari'i. No reira, E nehenehe te fare ma'i e fāri'i i te nuna'a no te rapa'au ia rātou.

‘Aita tātou i ora atu ra, mea faufa'a e vai ara noa E hi'opo'a mātou i te terera'a o te ma'i i te mau mahana tata'itahi.

ātīrā noa atu, ua ha'amau mātou e toru tāpura fa'anahora'a no te mau hi'opo'ara'a :

- Te tāpura fa'anahora'a no te hi'opo'ara'a fa'arahi. Ua fa'auta te manureva hope'a i te hō'ē tuha'a ferēti ia te mau moiha'a hi'opo'a i roto. I reira, i mara'a ai te mau hi'opo'ara'a o te mau ma'i 'āpī. Ua tāta'i 5 te mau hi'opo'ara'a tā te pū no te ea i rave i te mahana hō'ē.

Na teie mau hi'opo'ara'a rave rahi, e fa'a'ite mai ia tātou te fāito tano o te pararera'a o te ma'i io tātou nei.

- Ua pāruru hia te huirā'atira ma te hi'opo'ara'a e te 'ōpanipanira'a e 14 mahana i te maoro i te tomora'a ta'ata i ni'a i te fenua. 'Oia ho'i, e manuia teie fa'anahora'a mai te peu ē, : 'Aore e ta'ata e tomo mai i ni'a i te fenua ma te hi'opo'a 'ore hia. No te reira, e fa'atupu mātou i te hō'ē ture tomora'a i Porinetia Farani no te mau ta'ata ato'a. Teie ana'e ho'i tā tātou rāve'a no te pāruru i te fenua. Mea faufa'a teie fa'anahora'a no te hō'ē orara'a hau.

- **Hō'ē orara'a tā'a'ē**, Te fa'anahora'a nūmera 3, 'O tātou fa'ahou ā! E ti'a ia tātou ia ora e teie vi'ivi'i e nō te reira, e ti'a ia tātou ia fa'atura i te mau rāve'a

**HAUT-COMMISSARIAT
DE LA RÉPUBLIQUE
EN POLYNÉSIE FRANÇAISE**

*Liberté
Égalité
Fraternité*

pāruru. 'Eiaha e 'āpā i te ta'ata, 'eiaha e tāpiri i te mau ta'ata i raro mai i te hō'ē metera, e horoi pinepine i tō rima E hōpoi'a nā te ta'ato'a.

'Eiaha ra e mana'o e ho'i tātou i te orara'a tahito.

Ia vai ara noa tātou i roto i tō tātou orara'a i te 'ohipa e i te fare i te mau mahana ato'a.

Hau i te hō'ē ava'e 'ōpanipanira'a e ia hi'o ana'e hia te fāito ta'ata ma'i, te hina'aro nei māua te Peretiteni e ha'amāmā marū i te 'ōpanipanira'a no Tahiti e no Mo'orea mai tei ha'amau hia i te mau Ta'amotu i te hepetoma i ma'iri.

Ua tae tātou i teie mahana i te hō'ē fāito 'āpī, no te fa'ahaere fa'ahou i te terera'a faufa'a o te fenua, i te orara'a hau manahune, te terera'a 'ohipa e te ha'api'ira'a.

No te reira, e ti'a ia tātou ia fa'atura i te mau pārurura'a i te mau mahana ato'a. : E ti'a ia tātou ia tāpe'a i teie mau ture pāruru ei peu mātau hia i roto i tō tātou orara'a. I te mau vāhi ta'ata, i te 'ohipa, i roto i tō tātou orara'a, i te fare toa, i te taimē 'ārearea. No te huira'atira, hōani , rave 'ohipa 'aore ra fatu 'ohipa. Nā teie mau 'a'ora'a e ha'apāpū tā tātou ti'ara'a i teie mahana.

Ia au i teie arata'ira'a, e ani hia i te nuna'a e 'o'omo i te pāruru i te mau vāhi ta'ata, hau atu, i te mau vāhi apiapi.

I Tahiti e i Mo'orea, noa atu ē, ua 'aifāito te mau ta'ata i tupu hia e teie ma'i, e tano e vai ara noa. Te hina'aro nei mātou e ha'amāmā marū i teie 'ōpanipanira'a

**HAUT-COMMISSARIAT
DE LA RÉPUBLIQUE
EN POLYNÉSIE FRANÇAISE**

*Liberté
Égalité
Fraternité*

No te reira, ua fa'a'oti mātou no te 29 no 'ēperēra e nō te tuha'a taime e 14 mahana, 'oia mau, tae roa atu i te 13 no mē i te hō'ē tau tāmatara'a.

e tāpe'a hia teie mau 'ōpanira'a no Tahiti e no Mo'orea :

- E 'ōpani hia te mau ha'aputuputura'a i te pae purūmu. E tano ato'a ia parau ē, e ha'apae hia te mau 'āmuira'a feti'i aore ra ia te mau hoa.
- E tāpe'a hia te 'ōpanira'a tā'ati haerera'a mai te hora 9 i te pō e tae roa atu i te hora 5 i te 'a'ahiata no te mau fare tāmā'āra'a e no te mau pere'o 'amu'amu e matara i te pō.
- E vai 'ōpani noa te mau fare inura'a, te mau fare 'orira'a, te mau fare teata e te mau pū tū'aro.

E fāri'i hia te mau hunara'a ma'i 'eiaha e hau i te 20 ta'ata.

Tei ha'amāmā hia i Tahiti e i Mo'orea :

- 'Aita e faufa'a fa'ahou e hōro'a i te parau fāti'ara'a maori ra no te 'ōpanipānira'a tā'ati haere i te pō. 'Eita e 'ōpani hia e fano mai Tahiti e 'o Mo'orea.
- E nehenehe te mau fare toa e 'iriti ma te fa'atura i te mau ture pārorura'a. E nehenehe ato'a te mau fare tāmā'āra'a e te mau pere'o 'amu'amu e fāri'i i te ta'ata.
 - E ti'a ia te mau fatu 'ohipa, e te mau ti'a fa'atere i te fa'anaho i te mau pū 'ohipa ma te fa'atura i te mau ture pārorura'a e te fa'aāteara'a mai tei 'ite hia i roto i te mau taiete no te pae o te patura'a i te Fenua nei e i te Fenua i rāpae. No te reira, e mea faufa'a e tāu'aparau ia te mau

**HAUT-COMMISSARIAT
DE LA RÉPUBLIQUE
EN POLYNÉSIE FRANÇAISE**

*Liberté
Égalité
Fraternité*

‘āmuitahira’a aupupu e te mau ti’a fa’atere o te mau tuha’a ‘ohipa ato’a mai te ‘ite hia mahana pae i ma’iri i te Apo’ora’a Matutu Ti’a Rau e Mata U’iUa ‘ite hia te tauto’ora’a o te mau pū ‘ohipa no te mea, ua fa’anaho a’ena rātou te tahi mau rave’a, te tahi mau pārorura’a e te tahi mau moiha’a pārorura’a i te mau hōani.

Te ani nei au i te ta’ato’a ia vai rohi noa. E hōpoi’a teie : E ti’a ia tātou ia fa’a’ū’ana i tā tātou fa’arava’ira’a faufa’a ma te fa’atura i te mau pārorura’a. No te mea ē, tei ‘u nei teie vi’ivi’i .

- E ha’amata marū te ‘ohipa a te mau pū ‘ohipa ma te ha’afaufa’a i te ‘ohipa i te fare, ‘aita ana’e e nehenehe e ha’a i te pū.
- E fāri’i hia te tū’aro ‘aro’aro. E vai ‘ōpani te mau tū’aro pupu. E ‘iriti fa’ahou hia te mau tahatai tera ra, e ani hia i te nuna’a ia vai pāroru noa ia rātou.
- E nehenehe e haere i te purera’a i te hōpe’a hepetoma, tera ra, e 50 ta’ata noa ‘aore ra, te ‘āfara’a o tei nehenehe e ō i roto i te fare purera’a

No te mau fare ha’api’ira’a, ua fa’a’oti māua te Peretiteni o te Hau Fenua e ‘iriti i te mau fare ha’api’ira’a tuatahi, e te mau ha’api’ira’a tuarua i te 18 no mē. E ha’apāpū atu te Fa’aterehau no te ha’api’ira’a i te mau moiha’a i ma’iti hia. E fa’atupu hia hō’ē ‘iritira’a mārū no te fa’anaho maita’ira’a ia te mau ‘orometua e te mau ti’a metua e no te ‘imi i te rāve’a pāpū no te mau fare ha’api’ira’a tata’itahi.

**HAUT-COMMISSARIAT
DE LA RÉPUBLIQUE
EN POLYNÉSIE FRANÇAISE**

*Liberté
Égalité
Fraternité*

No te mau Ta'amotu, no te mea ho'i ē, 'aita e tiro tiro, e vaiho hia piti hepetoma no te ha'amātaura'a e ha'amata i te 29 no 'ēperēra e tae roa atu i te 13 no mē.

Te tāmāu nei mātou i te ha'amāmā i te mau fa'ahepora'a. No reira, e nehenehe te mau fare tāmā'āra'a e te mau pere'o 'amu'amu e fāri'i i te ta'ata, ma te fa'atura i te mau ture pārorura'a e te fa'aāteara'a mai tō Tahiti e tō Mo'orea.

Maoti ra, e vai 'ōpani te tere i te tahi atu motu aore ra ta'amotu. No te tāpe'a i teie fāito, mea faufa'a e vai noa te ta'ata i ni'a i tāna motu.

Hō'ē ā hora te 'ōpanira'a tā'ati ta'ata i tō Tahiti e 'o Mo'orea, 'oia ho'i, mai te hora 9 i te pō e tae atu i te hora 5 i te 'a'ahiata.

No te tahi mau ta'ata no te mau motu tei tāpe'a hia i Tahiti, te fa'anaho hia nei hō'ē fa'aho'ira'a O te mau ta'ata ia, e noho nei i roto i te mau motu e tei tāpe'a hia i'o nei mai tō rātou taera'a mai na te Fenua farani. E fa'ari'i hia rātou e ho'i io rātou mai te peu ē, 'aita e ma'i i te hi'opo'ara'a. Hau atu, e nehenehe ato'a te mau ta'ata terema'i i Tahiti e ho'i io rātou mai te peu ē, 'aita e ma'i i te hi'opo'ara'a. E fa'anaho hia teie mau fa'aho'ira'a mai te peu, e fa'ari'i te mau tāvana. Na rātou ia, e fa'atupu i te mau rāve'a no te fa'aturara'a i te mau ture fa'aāteara'a. Ananahi, e reva hō'ē manureva i Raromata'i

Mea faufa'a e fa'atura i te fa'aāteara'a e te mau tere. Mea fifi tera ra mea faufa'a i teie tau taupupū

**HAUT-COMMISSARIAT
DE LA RÉPUBLIQUE
EN POLYNÉSIE FRANÇAISE**

*Liberté
Égalité
Fraternité*

E te mau taea'e

Teie te mau tāpura 'ohipa no teie mau mahana. Ua tae tātou i te hō'ē fāito 'āpī.

Ua 'ite au i te mau tauto'o tā 'outou i ha'a mai i teie tau fifi no te tau i tā 'outou mau peu orara'a i te mau mahana ato'a. Ua tāhō'ē te mau 'aravihi , te mau 'utuāfare, te mau tamari'i no te 'aro. 'Aita i oti atu ra. Ua tau roa tō tātou orara'a i teie nei, e matara mai tātou i teie tau hepohepo i roto i te auturu e te tāhō'ē

E vaihō hia hō'ē tau tāmatamatara'a e 14 mahana no te hi'o atu , e i muri mai, e mata atu ai i hea tātou. Ua ō tātou i roto i te hō'ē tau hi'opo'ara'a, mai te peu ē, e pārare teie tirotiro, e tau fa'ahou hia teie mau fa'anahora'a 'āpī.

E fa'atano hia te mau fa'anahora'a i te reira taime.

Mai tā 'outou i 'ite, te toe ra rave rahi mau uira'a . E vai ara noa tātou, E ārai tātou ia te mau peu pāruru i mātau hia no te haere i mua.

Rave rahi mau tāpura 'ohipa e toe ra : ha'a no te tau i muri no te pae fa'arava'aira'a faufa'a e te turuuta'a i te Fenua nei.

I reira, e titau ato'a hia te tauturu a te ta'ato'a !